

МЕТОДИТЕ НА *КРАУДСОРСИНГА* В РАБОТАТА СЪС СТУДЕНТИТЕ (ИЗ ОПИТА НА ДЪРЖАВЕН АРХИВ – РУСЕ)

*д-р Веселина Антонова, гл. експерт
Държавен архив – Русе*

Стратегията на Държавна агенция „Архиви“ (ДАА) за периода 2013–2015 г.¹ акцентира върху активното популяризиране на Националния архивен фонд (НАФ) и разширяване формите за откриване на архивните институции към обществото чрез гарантиране прозрачността и повишаване на разпознаваемостта: *с въвеждане на нови практики за популяризиране на документи с участието на потребителите (краудсорсинг)**.

След като в ДА – Русе имаме достатъчно натрупан опит с традиционните, бих ги нарекла, рутинни вече за нас контакти с медиите – участия в телевизионни предавания, заснемане на документални филми, излъчвани многократно в национален ефир – БНТ и БНТ – 2, и удостоявани с национални награди, идеята да се използва ресурса на потребителите за популяризиране на архивното наследство веднага привлече вниманието ми. Преценихме, че най-подходящото място да се експериментират иновативните форми, залегнали в посочената Стратегия, е Русенският университет. Безспорно най-важното условие, за да се пристъпи към въпросния експеримент, е интелектуалният потенциал на висшето учебно заведение – креативно мислещи преподаватели и добре подготвени и мотивирани студенти. Не на последно място трябва да отбележим и създадените в годините професионални контакти, изградени на взаимно доверие, коректност, компетентност и полезно сътрудничество.

В годините взаимоотношенията между университета и архива се осъществяваха регулярно и в общоприетия формат. За целта в началото на учебната година преподавателят по история придружава студентите до читалнята, където им се изнася кратка обща лекция за задачите и функциите на архива и съхраняваните документи, запознават се със справочния апарат, показва им се архивохранилището. След това студентите посещаваха още един или два пъти читалнята на архива, за да получат копия на предварително подбрани от преподавателя документи, които използват в учебния процес.

Самите срещи преминаваха рутинно, бих казала дори скучно, и с доста формален ефект – липсваше *докосването, искрицата*, която да запали интереса на младите хора към институцията *храм на паметта*.

Ето защо през 2013 г. потърсихме промяна в *статуса* на установените взаимоотношения. Решихме да експериментираме, като възложим курсова работа на студенти във връзка с дешифрирането на специално подбран текст с цел подготовка на документална публикация с научна и обществена значимост. Избрахме ръкопис от личния фонд на родения в Русе народен представител от бившата Кубратска околия Иван Попконстантинов².

Фондообразувателят е един от 160-те народни представители в XXV Обикновено народно събрание, съден от народния съд, който описва в дневник³ живота си в Централния софийски затвор през 1945 г. Той е роден в Русе през 1893 г. и е най-малкото дете в семейството на потомствени свещеници. Най-големият му брат Петър Попконстантинов завършва духовна семинария в Русия и е ръкоположен за митрополит Павел Старозагорски⁴.

Иван Попконстантинов участва в Първата световна война и завършва право в Софийския университет. Сред личните си документи той е съхранил снимка от 1921 г. на група конници, а на гърба собственооръчно е уточнил имената им – ротмистър Иван Хранков (от Русе, съпруг на Мара Бунева), Велико Старцев, подпоручик Борис Бунев, Манол Михайлов, Мара Бунева, ротмистър Антонов, самият фондообразувател, Крум Живков⁵. Тази снимка свидетелства, че най-вероятно Попконстантинов по време на следването си в София се сближава с активните дейци на Вътрешната македонска революционна организация Борис и Мара Буневи.

А през май 1941 г., вече като народен представител, той посещава лобното място на трагично загиналата на 13 януари 1928 г. на каменния мост на р. Вардар в Скопие революционерка и приятелка от студентските години⁶.

През 1924 г. младото семейство Иван и Бистра Попконстантинови напускат Русе и се установяват в Кубрат, където дипломираният адвокат отваря кантора, а съпругата му е учителка. Двамата вземат активно участие в живота на малкия град – в дейността на читалището, театралната самодейност и пр. Логичен резултат от активната обществена дейност на Ив. Попконстантинов е избирането му за депутат в XXV ОНС.

След преврата на 9 септември 1944 г. уважаваният адвокат получава 15-годишна присъда *строг тъмничен затвор и да заплати в полза на държавното съкровище 3 мил. лв.*

Излежава присъдата си в Софийския централен затвор. Сред документите в личния му архивен фонд се съхраняват: *стихотворения и песни, нотирани и изпълнявани от затворниците, биографични бележки за Михаил Арnaudов, проф. Георги Генов, проф. Стефан Консулов, архимандрит Стефан, Лука Малеев, Матей Бончев – Бръшлян и други*⁷, както и *кореспонденция на осъдения със семейството му*⁸. Сред ръкописите има текстове и от негови съкилийници – писателите Змей Горянин (Светлозар Димитров) и Димитър Симидов, журналистите Стефан Танев и Христо Бръзицов, преводача Богислав Алексиев, депутатата Стоян Димов и др.⁹

След анализ на съдържанието на посочените документи, преценихме, че в случая неизвестните документи имат важно обществено-историческо значение, представляват безспорен интерес и са част от националната памет¹⁰.

Известно е, че значимостта на документи, създадени в резултат на битието, дейността и творчеството на една личност, са ценен исторически извор и отразяват от първо лице съдбовни за България събития. Информационната стойност на личните фондове, тяхната оригиналност и неповторимост се определя от тяхната специфика, която подпомага изследователя по-цялостно да оцени времето, в което е живял фондообразувателят, определя личната гледна точка при реконструиране на конкретните събития и допринася за цялостното и обективно разкриване на епохата¹¹.

При подбора на курсовата работа, която гл. ас. д-р Велислава Донева възложи на своите студенти, се доверихме и на професионалната си интуиция за целесъобразността на публикуването на неизвестните документи, но взехме под внимание и външните особености на посочения ръкопис – тефтер с размер 14,5 × 20 см, 65 л., т. е. не голям обем, четлив почерк и сравнително близък до съвременните правописни норми. На студентите беше обяснено какви са особеностите при разчитането на

архивни текстове, като те получаваха и необходимите им методически консултации относно дешифрирането на ръкописа.

Студентите работиха старателно, но недостатъчните им знания за съответните събития, тъй като са едва втори курс, ги затрудниха най-вече при разчитане на имената на лицата, които Иван Попконстантинов споменава в дневника си. Повечето от тях са изписани съкратено.

След това започна същинската работа за нас – преподавателя и архивиста. На свой ред, внимателно прегледахме компютърния набор на текста, сравнихме го с ръкописа, отстранихме грешките, неточностите и пропуските, допуснати от нашите млади сътрудници при разчитане на оригинала. Приложихме научно-критичния начин за възпроизвеждане на текста с цел да се запази изцяло стила и езика на документа. Същевременно при нормализиране на правописа и пунктуацията според изискванията на съвременния български книжовен език бяха поставени липсващите препинателни знаци, коригиран правописът, отстранени допуснатите в оригиналния текст механични грешки, разкрити в квадратни скоби на съкратено изписани думи, извън общоприетите съкращения, и др.¹²

С общите усилия на сформирания екип – университетски преподавател, архивист и студенти, подготвихме документално издание на ръкопис, запазвайки неговите особености, с богат научно-справочния апарат, който има приносен характер. Издание е резултат от комплексно научно изследване – историографско, извороведско, езиковедско, архивно, в процеса на извършеното работа по подготовката за публикуване на дневника на Иван Константинов.

Тази, оказала се ефективна практика, получи очакваната подкрепа от ръководството на университета, което осигури средствата за отпечатването на сборника – *Дневникът на един депутат. Иван Попконстантинов, Централен софийски затвор, 1945 г. Т. II*, от поредицата *Русенски летописи*.

В представянето на книгата взеха участие студентите от музикален Клуб *Афект* към Русенския университет с ръководител гл. ас. д-р Петя Стефанова, които за първи път изпяха песните, нотирани от затворниците, а средношколци от театрална школа *Артистисимо*, с ръководител Иглика Пеева, изпълниха рецитал по стиховете им.

Емоционалното въздействие сред присъстващите беше впечатляващо – оживяха ръкописи от 1945 г., създадени зад решетките на Централния софийски затвор, дело на български интелектуалци, оставали своята ярка дияра в духовния живот на България. И след 70 години същите песни и стихове *напуснаха* архивохранилищата и прозвучаха в новопо-

строения Канев-Център в Русе. Благодарение на дарителския жест на г-жа Лиляна Петкова ние днес можем, заедно със студентите от Русенския университет *Ангел Кънчев*, Факултет *Природни науки и образование*, катедра *Български език, литература и изкуство*, да реконструираме житейската съдба на едно уважавано българско семейство незаслужено обявено за *враг на народа*.

Архивът беше поканен да участва и на Вечер на специалността *Български език и история* в Русенския университет, където връчихме и грамоти на студентите, ползватели и популяризатори на архивната информация, и участвали в подготовката на сборника.

След положителните отзиви от страна на ректорското ръководство и академичната общност бе възложено на тазгодишните второкурсници от същата специалност отново курсова работа по архивни материали. Задачата им е да разчетат протоколите книги на Русенското училищно настоятелство през периода 1886 – 1893 г. – *ДА – Русе, Ф. 76К, оп. 1, а. е. 1, 2 и 3*.

Повтори се процедурата по методическите указания при работа с архивни документи във връзка с публикуването им. Целта е да се привлече вниманието на бъдещите висшисти към ценните документи и те, с креативното мислене на млади хора, като адекватен и децентрализиран източник на иновации, да популяризират в частност историята на учебното дело в Русенско, а в по-широк план и институцията ДА – Русе. Разчитането на всички протоколи (общо 11 на брой а. е.) на Училищното настоятелство за посочения период е дългосрочна задача във връзка с реализиране на общата цел, а именно: *по-широкото въвеждане на изследователския подход и участието на студентите в научни изследвания, като част от образователния процес, в който ние архивистите имаме своето място в интерпретиране трайните и стратегически значими постижения в науката*.

В началото на учебната 2014/2015 учебна година трима студенти от трети курс, същата специалност, започнаха работа по издирването на биографични сведения за известния през 20-те–40-те години на ХХ в. писател, интелектуалец и драматург Константин Мутафов. Изборът на темата е предопределен от факта, че детството, юношеството и младостта му са свързани с Русе. В съвкупността си творчеството му е пъстра, многопластова картина на съдби на русенски родове, на обществения и културен живот, социални реакции, навици, поведение и най-вече на морално-етичните императиви на русенския човек. Идеята е да *се възкреси* потуленото в архивохранилищата творчество на К. Мутафов в документален сборник с

архивни материали и неиздадени художествени произведения. Заглавието на сборника е: *Константин Мутафов – творецът на свободния дух*.

Фокусът на изследването в случая е обърнат към русенските корени на писателя, завръщанията в родния му град и на сцената на театъра, както и към текстовете му с русенски сюжети. Вече получихме съгласието на дъщеря му – голямата актриса Стоянка Мутафова, и записахме видеоматериал със спомени от гостуванията при роднините в Русе и други, свързани с нейния баща. Получихме и съдействие от колегите от ЦДА за предоставянето на сканирани документи и снимки от личния фонд на твореца.

От гледна точка на посочената Стратегия на ДАА чрез представените иновативни форми се работи целенасочено за осъществяване на Оперативна цел 5.2. от *Стратегията за разширяване на сътрудничеството с висшите учебни заведения и провокиране на обществен интерес към документите и разширяване кръга на потребителите*. Следващата ни стъпка в тази насока е да привлечем вниманието на преподаватели и студенти и от други специалности на университета. Методично и целенасочено полагаме неимоверни усилия, за да бъде променено пренебрежителното отношение към архивите, а съвременните български граждани да бъдат убедени в тяхната национална значимост. За постигането на тази цел е наложителна коренна промяна на архивно-документалната култура, както на общество като цяло, така и на всеки отделен индивид или институция¹³. От своя страна, сме мотивирани да търсим новаторски форми за утвърждаване на функциите на архивите като държавна и културна институция, а също и за повишаване разпознаваемостта на ДА – Русе. Необходимостта от развитието на работещи общества на знанието¹⁴ и разпространението на информационно-комуникационните технологии дават безспорно отражение върху промените в социалната роля на архивите, мисията и професионалната отговорност на архивистите през ХХІ век.

По-важните задачи на архива относно партньорството му с университетското обучение са: *да се върне съвременния изследовател към живата книга, която днес все по-често се заменя с електронни издания; да се приближи читателя до уникални книжовни паметници, редки издания, автентични авторски текстове; да оказва методическа и практическа помощ за експониране на ценни документи*.

От друга страна задачите на учебния процес във висшия курс са насочени към:

1. изследване на местна историко-културна специфика, регионална култура;

2. проследяване на миграционни процеси в рамките на региона, преобладавали през вековете, когато културните достижения се превръщат във важен механизъм на социокултурна адаптация.

Защото изучаването на регионалните универсалии съставя техен код, който ни дава образа на мисленето.

Специалността *Български език и история* дава многоаспектни хуманитарни познания, в които историята и литературата си партнират като две взаимно обусловени зони на знанието. Практическата работа в държавния (историческия) архив откроява нови гледни точки към разбирането и тълкуването на литературните и историческите процеси и явления, на житейската и творческата съдба на даден учен, творец, изследовател, общественик. Обработката на неизвестни и нови документи от архивните фондове дава възможност на студентите да разширяват и задълбочават представата за историческото време, за мястото на човека в историята. Относно литературните процеси погледът е към естетико-поетическата характерология на твореца, психо-емоционалния му свят и нравствения му облик, към светогледа, колебанията, социалната му среда и др.

Във *Възгледи за основните национални цели и устойчиво развитие на България*, публикувани на интернет страницата на БАН¹⁵, авторите поставят акцент върху изучаването на динамичното и драматично историческо минало и културно национално наследство на България, на опазване самобитността на националното културно разнообразие, което има важно влияние върху формиране на личното достойнство и самочувствие на българския гражданин. Цялостната система за духовно и материално развитие, формулирана от учените, дава възможност за противопоставяне на постмодерните тенденции в условията на глобализация за унифициране на културните процеси и постепенно заличаване на националната памет, както и ограничаване на тоталната комерсиализация на културата. В контекста на възгледите на учените в епохата на електронната информация, архивите ще продължат да осигуряват съхраняването на колективната културно-историческа памет и националната идентичност, което е неизменното им предназначение.

Бележки

¹ <http://www.archives.government.bg/uploaded_files/STRATEGY_DAA_2013_2015_final.pdf>.

*Краудсорсинг – отворена ангажираност.

<http://www.astel-bg.com/Docs/conf_04_2013/iv-1.pdf>.

² ДА – Русе, Ф. 633К, 1 оп. 55 а. е. Документите са подарени на ДА – Русе през 2006 г. от дъщерята на фондообразувателя Лиляна Петкова.

³ Пак там, а. е. 13.

⁴ Вж.: ДА – Русе, Ф. 618К – Митрополит Павел Старозагорски. Документите са предадени в архива през 1979 г. от племенницата му Лиляна Иванова Петкова, дъщеря на най-малкия брат Иван.

⁵ Пак там, Ф. 633К, оп. 1, а. е. 25.

⁶ Пак там, а. е. 32.

⁷ Пак там, а. е. 14.

⁸ Пак там, а. е. 18.

⁹ Пак там, а. е. 54.

¹⁰ Пак там, а. е. 13, 18 и 54 са включени в списъка, предложен от ДА – Русе за особено ценни и уникални документи. Те вече са сканирани и са достъпни за потребителите в информационните системи на ДА „Архиви“ – ИСДА и НЕРА.

¹¹ *Пейков, П.* Комплектуването на лични архивни фондове – част от културно-историческото наследство. – В: *Науката за културно-историческото наследство SCIENTIA INCOGNITA*. С., 2014, с. 75.

¹² Информационна и популяризаторска дейност, правила за публикуване на архивни документи, правила за дигитализиране на архивни документи. Методически кодекс. Свитък V. С., 2013.

¹³ *Стоименов, Н.* Документалната култура на нацията в пряка връзка с държавността и нивото на развитие на гражданското общество. – В: *Науката за културно-историческото наследство SCIENTIA INCOGNITA*. С., 2014, с. 211.

¹⁴ <http://cio.bg/6040_administrativni_danni_i_informaciya_v_badeshte_vreme>, 10 март.2015 г.

¹⁵ <<http://www.bas.bg/images/banners/nacionalni-celi-integrated-v6.12-kn.3-1.pdf>>, 2 април 2015 г.